EKSPERTYZA ORNITOLOGICZNA
I CHIROPTEROLOGICZNA WYKONANA
NA POTRZEBY TERMOMODERNIZACJI
BUDYNKU
ZLOKALIZOWANEGO:

przy ulicy Wałeckiej 5, 78-550 Czaplinek

Opracował:

inż. Wojciech Szoplik

PODPIS ZAUFANY
WOJCIECH
SZOPLIK
18.04.2025 09:06:14 [GMT+2]
Dokument podpisany elektronicznie
podpisem zaufanym

Kwiecień, 2025 r.

1. WSTĘP - podstawa formalno-prawna

W myśl ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku (Dz. U. 2024 poz. 1478) oraz Ustawy o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie z dnia 13 kwietnia 2007 roku (Dz. U. 2020 poz. 2178) projekty dotyczące termomodernizacji wymagają opinii eksperta o stwierdzeniu (bądź braku stwierdzenia) obecności siedlisk i gniazd ptaków oraz występowania nietoperzy. Przy wykonywaniu prac remontowo-budowlanych należy uwzględnić także zapisy: ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2024 poz. 54) oraz rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz.U. 2022 poz. 2380) i ustawy o ochronie zwierząt z dnia 21 sierpnia 1997 (Dz.U. 2023 r. poz. 1580).

Powyższe akty prawne wprowadzają szereg zakazów odnośnie chronionych gatunków ptaków: zakaz niszczenia ich jaj, postaci młodocianych i form rozwojowych, niszczenia ich siedlisk, ostoi, gniazd i innych schronień, umyślnego płoszenia i niepokojenia, przemieszczania z miejsc regularnego przebywania na inne miejsca. Wskazują również sposoby ochrony gatunków dziko występujących zwierząt, które polegają w szczególności na zabezpieczaniu ostoi i stanowisk zwierząt przed zagrożeniami zewnętrznymi, wykonywaniu zabiegów ochronnych utrzymujących właściwy stan siedliska zwierząt i dostosowaniu terminów i sposobów wykonania prac (w tym prac budowlanych i remontowych) do okresów rozrodu. Wszystkie gatunki ptaków gniazdujące w budynkach podlegają ochronie gatunkowej. Fakt ten narzuca pewne ograniczenia na inwestora planującego prace remontowe danego budynku. Niezbędne w tej sytuacji jest stwierdzenie przed rozpoczęciem działań modernizacyjnych, czy któryś z gatunków objętych ochroną gatunkową nie wykorzystuje budynku jako miejsca gniazdowego. Jeżeli ma to miejsce, należy w taki sposób ustalić termin prac, aby nie kolidowały one z okresem jego lęgów.

Tak jak wspomniano powyżej wszystkie gatunki ptaków oraz nietoperzy zasiedlające budynki chronione są prawem, więc aby go przestrzegać, nie można w żaden sposób im szkodzić. Zwierzęta te zwiększają różnorodność biologiczną, która w miastach jest bardzo niska. Pełnią ważną rolę w ekosystemie, zjadają ogromne ilości owadów. Są skuteczną bronią w walce z plagą komarów i innych gryzących owadów, jaka dotyka ostatnio wiele miast.

Ptaki, są nie tylko pożyteczne. Dzieci obserwując je w swoim otoczeniu, uczą się wrażliwości wobec przyrody. Dla osób starszych ptaki za oknem są czasem cennymi towarzyszami, a dokarmianie ich potrafi dać poczucie dobrze wypełnionego dnia.

To, że ptaki i nietoperze związane z budynkami są cenne, zrozumieli już mieszkańcy Europy Zachodniej. Niestety zbyt późno, ponieważ większość populacji już utracili.

Realizowane na Zachodzie programy ochrony ptaków i nietoperzy związanych z budynkami pochłaniają miliony euro, a przynoszą stosunkowo niewielkie efekty. Jest nadzieja, że w Polsce uda się powstrzymać spadek ich populacji i nie dopuści się do tego, że wróbel, jerzyk lub kawka będą w naszym otoczeniu rzadkością, tak jak w wielu miejscach w zachodniej Europie.

Ochrona ptaków i nietoperzy zasiedlających obiekty budowlane opiera się przede wszystkim na wykonywanych przed rozpoczęciem prac remontowo-budowlanych opiniach ornito- i chiropterologicznych. Podstawą dla zachowania siedlisk w budynku oraz przeprowadzenia prac remontowo-budowlanych bez zagrożenia dla życia ptaków i nietoperzy jest wykonanie opinii ornitologicznej i chiropterologicznej, poprzedzonej poprawnie wykonaną inwentaryzacją. Osoba z odpowiednim przygotowaniem jest w stanie określić użytkowanie obiektu przez ptaki i nietoperze. Adekwatnie do zastanego stanu może pokierować pracami tak, aby nie zagrażały zwierzętom, a po remoncie ich siedliska w budynku zostały odtworzone.

2. CEL WYKONANIA EKSPERTYZY

Niniejsza opinia ornitologiczna i chiropterologiczna została sporządzona dla budynku zlokalizowanego przy ul. Wałeckiej 5, przeznaczonego do termomodernizacji.

Przedmiotem ekspertyzy było:

1) wykonanie inwentaryzacji obiektu pod kątem występowania potencjalnych siedlisk i miejsc niebezpiecznych dla ptaków i nietoperzy, a także stwierdzenie miejsc zajętych przez ptaki i nietoperze;

2) zaproponowano możliwe rozwiązania pod kątem zachowania siedlisk - zaprojektowanie skutecznej kompensacji pozwalającej na zachowanie ciągłości siedlisk;

3) zaproponowano przeprowadzenie prac tak, aby nie zagrażały zasiedlającym go ptakom oraz zasugerowano terminarz wykonania tych prac w powiązaniu z harmonogramem i technikami wykonania remontu obiektu.

Wykonanie niniejszej opinii ornitologicznej i chiropterologicznej ułatwi poprowadzenie prac termomodernizacyjnych budynków w sposób niezagrażający stwierdzonej tu faunie.

3. OPIS TERENU I OBIEKTU INWESTYCJI

Obiekt, w którym wykonano inwentaryzacje ornitologiczną i chiropterologiczną pod kątem poprowadzenia planowanych prac termomodernizacyjnych położony jest przy ul. Wałeckiej 5 w Czaplinku, na działce 288/34, obręb 0003.

Jest to teren położony w centralnej części miasta Czaplinek. Bezpośrednie sąsiedztwo budynku stanowią niskie, dwukondygnacyjne, wielorodzinna zabudowa mieszkaniowa,

otaczająca rondo (skrzyżowanie drogi krajowej nr 10, drogi wojewódzkiej nr 163 oraz ul. Długiej).

Budynek, o którym mowa należy do wspólnoty mieszkaniowej zarządzanej przez Zarząd Nieruchomościami Miejskimi w Czaplinku.

4. PTAKI I NIETOPERZE W BUDYNKACH

Budynki są w miastach bardzo istotnym miejscem gniazdowania ptaków z grupy tzw. dziuplaków i półdziuplaków. W miastach Europy Środkowej regularnie zakłada tu gniazda ok. 16 gatunków ptaków. Najważniejszą rolę pełnią budynki dla gołębi miejskich *(Columba livia forma urbana),* wróbli *(Passer domesticus),* oknówek *(Delichon urbicum),* kawek *(Corvus monedula)* i jerzyków *(Apus apus).* Ponadto często zakładają w nich gniazda m.in. szpaki *(Sturnus vulgaris),* sikory - modraszka *(Cyanistes caeruleus)* i bogatka *(Parus major),* pustułka *(Falco tinnunculus),* kopciuszek *(Phoenicurus ochruros)* i mazurek *(Passer montanus).*

W budynkach lub na nich dość często gniazdują także ptaki, które równie dobrze radzą sobie poza budowlami ludzkimi, takie jak pleszka *(Phoenicurus phoenicurus),* pliszka siwa *(Motacilla alba),* muchołówka szara *(Muscicapa striata),* czasem kos *(Turdus merula),* sierpówka *(Streptopelia decaocto)* i bocian biały *(Ciconia ciconia).* W niektórych miastach Pomorza na dachach budynków gnieżdżą się mewy *(Larus sp.).* Zdarzają się też coraz częściej lęgi krzyżówki *(Anas platyrhynchos)* na balkonach, a w szparach elewacji gniazda pełzacza ogrodowego *(Certhia brachydactyla).* Spotyka się także niejednokrotnie nocowanie dzięcioła dużego *(Dendrocopos major)* w dziuplach wykutych w styropianie ocieplającym budynek. Budynki dostarczają miejsc lęgowych dla kilku ww. gatunków ptaków. Do gatunków tych należą najczęściej wróble, szpaki, kawki, jaskółki oknówki, pustułki, gołębie miejskie i jerzyki. Istnieją różne sposoby wykorzystania budynków przez te gatunki. Ptaki wykorzystują rozmaite struktury w ścianach budynków, takie jak otwory w stropodachach, szczeliny za rynnami, pod dachami i balkonami. Jaskółki, na przykład, przylepiają swoje gniazda do ścian budynków i zewnętrznych framug okiennych. Kawki często wykorzystują kominy i większe otwory w elewacjach. Szpaki i wróble zadowalają się mniejszymi otworami i szczelinami. Podobnie jak jerzyki, które szczególnie upodobały sobie otwory wlotowe do stropodachów na wysokich budynkach wielorodzinnych. Każda nierówność lub szczelina w murze może stanowić dogodne miejsce gniazdowania i wychowu młodych dla wyżej wymienionych gatunków ptaków. Nadmienić trzeba, że poza ptakami z miejsc tych korzystają także nietoperze.

W ostatnich latach nastąpiło drastyczne ograniczenie ilości dostępnych miejsc lęgowych na budynkach. Powodem tego jest intensyfikacja prac modernizacyjnych, stosowanie ociepleń

całych elewacji (np. styropianem, blachą falistą), wyburzanie starych kamienic, stosowanie nowych technologii i materiałów budowlanych, które eliminują występujące zwykle w ścianach budynków nierówności, wgłębienia i szczeliny. Często też właściciele i zarządcy budynków celowo zamykają otwory kominowe i wentylacyjne kratkami. Argumentują to brudzeniem przez ptaki elewacji, zatykaniem przewodów wentylacyjnych, niepożądanym przebywaniem ptaków na balkonach i parapetach okiennych. Uciążliwości te przypisywane są niesłusznie wszystkim gatunkom ptaków związanych z budynkami, podczas gdy za brudzenie elewacji i parapetów odchodami odpowiadają wyłącznie gołębie, i to tylko wtedy, gdy niefortunnie mają w danym miejscu jakieś dogodne miejsce do „przesiadywania", otwory wentylacyjne zatykają kawki, które budują gniazda z patyków, natomiast tak naprawdę żaden ptak, poza właśnie gołębiem, nie zatrzyma się na dłużej na balkonie czy parapecie okiennym. W wyniku zatykania i likwidowania otworów i szczelin w budynkach ptaki tracą swoje miejsca lęgowe. Często także zakładanie kratek ma miejsce w porze lęgowej, gdy w otworze znajdują się nielotne młode lub w okresie wysiadywania jaj. Wówczas ptaki zostają uwięzione żywcem. Pospolitym widokiem jest usilne dobijanie się rodziców lub partnera uwięzionego ptaka do zatkanego kratką otworu wentylacyjnego.

Nietoperze w naszej strefie klimatycznej pierwotnie były związane z lasami i jaskiniami. Szereg przemian antropogenicznych umożliwił wielu gatunkom ekspansję na niezasiedlone do tej pory obszary. Budynki stanowią dla nietoperzy miejsce lokalizacji kolonii przejściowych i rozrodczych, kryjówek dziennych dla pojedynczych osobników, kryjówek godowych jesienią, a także służą jako miejsca zimowania. Krajowa chiropterofauna liczy 25 gatunków (w tym 4 notowane sporadycznie lub w pojedynczych przypadkach), z czego u 20 z nich stwierdzono wykorzystywanie budynków jako schronień. Przywiązanie do schronień antropogenicznych jest różne dla poszczególnych gatunków. Najczęściej spotyka się następujące gatunki nietoperzy: mroczek późny *(Eptesicus serotinus),* mroczek posrebrzany *(Vespertilio murinus),* nocek duży *(Myotis myotis),* borowiec wielki *(Nyctalus noctula),* karlik większy *(Pipistrellus nathusii),* karlik malutki i drobny *(Pipistrellus pipistrellus, P. pygmaeus).*

Do pozostałych gatunków, które można spotkać w budynkach należą: gacek brunatny *(Plecotus auritus),* gacek szary *(Plecotus austriacus),* mroczek pozłocisty *(Eptesicus nilssonii*), nocek wąsatek *(Myotis mystacinus*), nocek Brandta *(Myotis brandtii*), podkowiec mały *(Rhinolophus hipposideros),* a znacznie rzadziej nocek łydkowłosy *(Myotis dasycneme),* nocek rudy *(Myotis daubentonii),* nocek orzęsiony *(Myotis emarginatus),* nocek Natterera *(myotis nattereri*), borowiaczek *(Nyctalus leisleri)* i mopek *(Barbastella barabastellus*).

Nietoperze można znaleźć na strychu, nawet uczęszczanym przez ludzi, byle posiadał jakieś miejsce, w którym mogą się ukryć. Także we wszelkich wąskich przestrzeniach w ścianach, w szczelinach pod parapetami, pod dachówkami, w szczelinach dylatacyjnych, m.in. pomiędzy płytami konstrukcyjnymi bloków, za okiennicami, framugami okien czy rurami spustowymi. Wiosną samice zachodzą w ciążę, korzystając z przechowanego w drogach rodnych od jesieni nasienia i tworzą w budynkach kolonie rozrodcze (poszukują na ich lokalizację miejsc suchych i ciepłych, temperatura wewnątrz może sięgać 40°C), liczące od kilku, kilkunastu do setek osobników i pozostają tam do połowy lata, podczas gdy samce zazwyczaj spędzają ten czas samotnie lub w niewielkich grupach. Jesień jest okresem intensywnej aktywności rozrodczej, wtedy samce części gatunków zajmują kryjówki godowe, np. pod parapetami, do których zwabiają samice, wtedy dochodzi do większości kopulacji, ale nie do zapłodnienia. Z nadejściem niskich temperatur obie płcie wybierają się na poszukiwanie bezpiecznych miejsc, gdzie zapadną w stan podobny do hibernacji.

W budynkach są to na przykład szczeliny w elewacji, stropodachy oraz piwnice. Gatunki zimujące w częściach podziemnych budynków szukają miejsc o stałym, chłodnym i wilgotnym mikroklimacie, podczas gdy te zimujące w częściach nadziemnych mogą przenosić się w inne miejsca w zależności od zmiany warunków zewnętrznych. Znane są przypadki celowego zabijania nietoperzy przez rozdeptanie, zaklejenie w szczelinie pianką montażową, potraktowanie substancjami owadobójczymi, a nawet podpalenie. Wiele nietoperzy ginie też w sposób niezamierzony, wynikający z braku wiedzy i wyobraźni, że wejście do kolonii liczącej nawet setki osobników może stanowić szczelina nie większa niż 2-3 cm, która łatwo zostanie przeoczona podczas termomodernizacji i zakryta styropianem w ciągu dnia, kiedy ssaki te są pogrążone w odrętwieniu (torporze), skazując je na powolną śmierć głodową. Najmniejsze gatunki potrafią przemieszczać się nawet przez szczeliny o wymiarze 6 mm. Jako główne zagrożenia dla populacji nietoperzy wymienia się niekontrolowane niszczenie kryjówek w wyniku remontów budynków, pestycydy, środki konserwacji drewna, niepokojenie na zimowiskach oraz wycinki drzew. Termomodernizacje, remonty oraz rozbiórki budynków przeważnie powodują bezpowrotną utratę wcześniej istniejących siedlisk, przyczyniając się do drastycznych spadków w populacjach. Z tego względu przy każdych pracach remontowo-budowlanych niezbędne są działania zapobiegawcze i kompensacyjne, minimalizujące ich negatywny wpływ.

5. METODYKA BADAŃ

Metody obserwacji aktywności oraz oględzin bezpośrednich mają ograniczenia. Obserwacje aktywności dają obraz tylko na dzień ich wykonywania, ptaki, które np. pomiędzy poszczególnymi kontrolami zajęły jakąś szczelinę w elewacji i z jakiegoś powodu straciły lęg, nie zostaną wykryte. Nadal jednak miejsce, gdzie gniazdowały, kwalifikuje się jako chronione prawem siedlisko. Nie ma także możliwości odnalezienia gniazd, które były użytkowane w latach poprzednich i do których ptaki mogą jeszcze powrócić. Największą skuteczność obserwacji uzyskuje się tylko przez trzy miesiące w roku, od kwietnia do czerwca, kiedy najwięcej gatunków ptaków związanych z budynkami przystępuje do lęgów. Poza tym okresem nie można definitywnie stwierdzić, czy w jakimś miejscu budynku nie przystępują do rozrodu np. kopciuszki, szpaki czy sikory. Mało efektywne są też próby wykrycia w ten sposób kryjówek pojedynczych nietoperzy. W budynku mogą przebywać okresowo, przemieszczając się co kilka-kilkanaście dni pomiędzy kryjówkami w sąsiednich obiektach, a jedyna ich aktywność pozwalająca namierzyć zajmowaną szczelinę - to błyskawiczny wylot wieczorem lub powrót nad ranem. W tym wypadku jedyną pewną metodą inwentaryzacji jest kilkukrotne w ciągu sezonu obserwowanie całego budynku nieprzerwanie i jednocześnie przez kilka-kilkanaście osób.

Obserwacje ornitologiczne, na podstawie, których można stwierdzić gniazdowanie ptaków w budynkach powinny być przeprowadzone dwukrotnie w drugiej połowie kwietnia i w drugiej połowie maja. Jeśli planowane prace termomodernizacyjne budynku mają być realizowane między 1 września a 31 marca, badanie przeprowadza się wiosną poprzedzającą prace remontowe. Jeśli natomiast prace planowane są na okres od 1 kwietnia do 31 sierpnia, badania należy przeprowadzić wiosną roku poprzedniego. W szczególnych wypadkach badania mogą być przeprowadzone w innym okresie, z uwagi jednak na fakt, że nie ma wówczas możliwości identyfikacji rzeczywistego zajęcia budynku przez ptaki, przy szacowaniu potencjalnej szkody, polegającej na zniszczeniu siedlisk dogodnych dla ptaków do gniazdowania, planowaniu działań zapobiegawczych i kompensacjach przyrodniczych należy przyjmować maksymalne zasiedlenie przez ptaki, jakie jest możliwe w tego typu budynku przy, polegające na określeniu liczby i rodzaju potencjalnych schronień i miejsc do gniazdowania (Kepel et all 2007).

Na potrzeby prac termomodernizacyjnych planowanych w przedmiotowym budynku przy ul. Wałeckiej 5 inwentaryzację przeprowadzono pod koniec marca 2025 r. Z uwagi na termin i konieczność złożenia dokumentacji związanej z uzyskaniem dofinansowania na planowane prace termo- modernizacyjne przedmiotowa opinia nie mogła zostać

zrealizowana z zachowaniem pełnego cyklu obserwacji budynku przewidzianego do termomodernizacji (okresu lęgowego). W związku z powyższym jej podstawowym celem jest wskazanie potencjalnych miejsc, które mogłyby zostać zajęte przez ptaki lub nietoperze i dokładne ich zlokalizowanie. Niniejsza opinia zawiera również zalecenia jakie należy podjąć aby zapobiec stracie siedlisk w wyniku zrealizowanego remontu oraz wskazania do dalszych czynności, tak by zapobiec poniesieniu strat w miejscach lęgowych ptaków.

Lustracji budynku (obiektów) dokonano 3 krotnie w dniach: 24.03.2025, 25.03.2025, oraz 29.03.2017 r. 25 marca dokonano kontrole poranne, podczas których obserwowano od świtu cały budynek przez 3 godziny. Inwentaryzacja została dokonana w trakcie okresu lęgowego ptaków, a jeśli chodzi o nietoperze - na przełomie okresu (zimowania) hibernacji oraz wiosennych kopulacji w koloniach rozrodczych. Fakt ten pozwolił w bardzo dużym stopniu na określenie miejsc gniazdowania i bytności ptaków oraz miejsc przebywania nietoperzy. Mimo tego, że nie ma oglądu całosezonowego, to przeprowadzone działania dają podstawę do sformułowania wniosków i zaleceń oraz wydania końcowej opinii. Oczywiście nie jest możliwym w 100% odszukanie i określenie wszystkich potencjalnych miejsc lęgowych ptaków i miejsc obecności nietoperzy. Dlatego też konieczna jest bezpośrednia obserwacja danego obiektu - budynku w okresie lęgowym ptaków oraz podczas wykonywanych prac i odpowiednie reagowanie na każdy stwierdzony przypadek lęgu w okresie od początku marca do końca sierpnia. W przypadku konieczności wskazany jest kontakt z autorem niniejszej opinii.

Lustracji budynku dokonano z użyciem lornetki z poziomu gruntu oraz z dachu budynku. Posłużono się także aparatem fotograficznym oraz endoskopem technicznym (wypożyczonym na potrzeby sporządzenia niniejszego opracowania) - niezwykle istotnym przyrządem służącym do inspekcji szczelin elewacji w poszukiwaniu nietoperzy, gniazd ptasich oraz wszelkich śladów ich aktywności, będących poza zasięgiem wzroku. Lustrowano elewacje budynku pod kątem występowania potencjalnych miejsc zajmowanych przez ptaki i nietoperze oraz rzeczywistych siedlisk ptaków (na czas wykonywania kontroli). Wykorzystano miarkę, oraz drabinę malarską, która pozwoliła na dostęp do niżej położonych miejsc bez konieczności stosowania podnośnika.

Kontrola ornitologiczna polegała na kilkukrotnym obejściu obiektu. Zwracano uwagę na ptaki mogące wykorzystywać budynek w okresie lęgowym. Notowano stwierdzone gatunki ptaków wykorzystujących budynki oraz wszelkie potencjalne siedliska, które mogą być wykorzystywane przez ptaki, jako miejsce lęgowe, w okresie rozrodczym (otwory wentylacyjne, szczeliny, dziury w elewacji itp.). Dokładnej obserwacji poddano wszystkie

ściany, zwracano szczególną uwagę na pęknięcia i otwory w ścianach, otwory wentylacyjne, otoczenie parapetów. Dużo uwagi poświęcono na obserwację zakończeń dachowych (miejsce częstych lęgów). Kontrolowano także dachy budynku, gdzie szczególną uwagę poświęcono otworom wentylacyjnym. Obserwacji poddano również drzewa w najbliższym otoczeniu. Ze względu na dalszą odległość oraz sąsiedztwo ruchliwej drogi krajowej nr 10, nie istnieje prawdopodobieństwo zagrożenia lęgów podczas prac docieplenio wych.

Dnia 24 marca dokonano wraz z pracownikiem ZNM w Czaplinku przy ul. Wałeckiej 5 w Czaplinku przeglądu dachów i piwnic budynku, jako potencjalnego miejsca zimowania nietoperzy. Kontrola chiropterologiczna skupiała się także na wyszukaniu odpowiednich siedlisk mogących stanowić potencjalne miejsce ich bytowania (miejsc służących jako kryjówki godowe, oraz potencjalne siedliska kolonii rozrodczych oraz miejsca do zimowania). Uzupełnieniem powyższych metod stosowano wywiad środowiskowy. Przeprowadzono rozmowy z pracownikiem ZNM w Czaplinku oraz kilkoma mieszkańcami budynku.

6. WYNIKI LUSTRACJI I OBSERWACJI

6.1. Ptaki

Już po wstępnych oględzinach budynku oraz całego otoczenia inwentaryzowanych obiektów stwierdzono, w jego obrębie oraz w jego bezpośrednim sąsiedztwie dużą liczbę gołębi miejskich *Columba livia* (fot.4).

Gołąb miejski *Columba livia forma urbana* jest formą kosmopolityczną, wywodząca się od gołębia skalnego i zamieszkująca wszystkie większe miasta Europy i większości świata. Istnieją dwie hipotezy na temat pochodzenia populacji miejskich. Starsza tradycyjna zakłada, że tworzą ją zdziczali uciekinierzy z hodowli. Natomiast wg nowszej, alternatywnej, jeszcze na terenie pierwotnego zasięgu występowania gołębie skalne skolonizowały europejskie miasta, wykorzystując kamienne budynki jak skały, a następnie rozprzestrzeniły się na całą Europę i świat. Gołębie składają zazwyczaj 2 jaja i mają ponad 5 (maksymalnie 8) lęgów w roku (nie wyprowadza lęgu jedynie w mroźne zimy - w grudniu i styczniu). Wysiadywanie trwa około 17 dni. Pisklęta stają się lotne w wieku około 5 tygodni i niedługo później stają się samodzielne.

Z oględzin zewnętrznych budynku wynika, że nie posiada on niezabezpieczony otworów wentylacyjny.

Przeszkodą dla gnieżdżenia się gołębia miejskiego na budynkach, podobnie jak w przypadku oknówki, mogą być głównie celowe działania ludzi, aby przepędzić ptaki ze swojego otoczenia.

Na etapie przygotowawczym oraz w trakcie inwentaryzacji zwrócono baczną uwagę na ślady aktywności pozostawiane przez ptaki na budynku, w postaci pobieleń kałem lub śladów ogonów. Z inwentaryzacji obiektów wynika, że w obrębie budynku istnieje jedno potencjalne miejsc, które ptaki mogą zagospodarować do założenia gniazd, tj. kominy na dachu. Miejsca te jednak w chwili lustracji nie były zajęte przez ptaki, ani też nie stwierdzono w nich obecności gniazd. Stwierdzono odchody oraz pióra gołębi, co świadczy o ewidentnym przebywaniu tych ptaków na dachu budynku.

Wyżej opisane miejsca poddano bezpośrednim oględzinom i zbadano, w celu określenia czy zawierają gniazda i nadają się do zasiedlenia w przyszłości. Wyniki badań wykazały, że w chwili obecnej miejsca te nie są zasiedlone przez ptaki, lecz stanowią ich potencjalne miejsce przesiadywania, a do których ptaki mogą powrócić.

W trakcie kontroli stwierdzono na szczytowej ścianie nieliczne i niewielkie ubytki w elewacji. Były one jednak zbyt małe by mogły służyć jako miejsce gniazdowania ptaków.

W bezpośredniej okolicy przedmiotowego budynku zaobserwowano obecność wróbli *Passer domesticus,* gołębi miejskich *Columba livia forma urbana,* sroki zwyczajnej *Pica pica,* mazurków *Passer montanus,* mewy śmieszki *Chroicocephalus ridibundus,* kawki *Corvus monedula,* jerzyków *Apus apus* (mających swe siedliska w budynkach wielorodzinnych położonych na wschód od zbadanego budynku) i wron siwych *Corvus corone.* Wywiad środowiskowy wykazał na występowanie w sąsiedztwie budynku sikorek modraszek *Cyanistes caeruleus.* Bezpośrednio przy ścianach budynku oraz na jego dziedzińcu nie rośnie zbyt wiele drzew i krzewów, które są miejscem gniazdowania wróbli *Passer domesticus* i mazurków *Passer montanus.*

6.2. Nietoperze

W obrębie budynku oraz w jego bezpośrednim sąsiedztwie nie stwierdzono obecności nietoperzy. Wszakże w elewacji budynku stwierdzono szczeliny i otwory w elewacji, które powstały wyniku odpadania tynku, jednak po przeprowadzonych badaniach nie stwierdzono tu obecności tych ssaków.

Dokładnie obejrzano wszystkie ściany zewnętrzne budynku, zakamarki, wnęki okienne, parapety okienne, pod którymi także nie zaobserwowano szczelin, gdzie mogłyby bytować nietoperze.

Podczas przeprowadzonej kontroli piwnic nie stwierdzono

7. WNIOSKI I ZALECENIA OCHRONNE

Wszystkie gatunki ptaków gniazdujące w budynkach oraz nietoperze podlegają ochronie gatunkowej. Fakt ten narzuca pewne ograniczenia na Inwestora planującego prace remontowe danego budynku. Niezbędne w tej sytuacji jest stwierdzenie przed rozpoczęciem działań modernizacyjnych, czy któryś z gatunków objętych ochroną gatunkową nie wykorzystuje budynku, jako miejsca gniazdowego. Jeżeli ma to miejsce, należy w taki sposób ustalić termin prac, aby nie kolidowały one z okresem jego lęgów.

Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt wprowadza, w stosunku do dziko występujących zwierząt należących do chronionych gatunków, (do których zalicza się wszystkie ptaki i nietoperze bytujące w obrębie budynków) m.in. zakaz umyślnego zabijania, okaleczania lub chwytania, umyślnego niszczenia ich jaj lub form rozwojowych, przetrzymywania, niszczenia siedlisk lub ostoi, będących ich obszarem rozrodu, wychowu młodych, odpoczynku, zerowania, niszczenia, usuwania lub uszkadzania gniazd, zimowisk, lub innych schronień, umyślnego uniemożliwiania dostępu do schronień, umyślnego przemieszczania z miejsc regularnego przebywania na inne miejsca, umyślnego płoszenia lub niepokojenia oraz usuwania gniazd w okresie lęgowym tj. od początku marca do 16 października.

Zakazy, o których mowa powyżej nie dotyczą gołębia miejskiego *Columba livia forma urbana* z wyłączeniem miejsc gniazdowania w trakcie obecności piskląt w gnieździe. Mimo wszystko w obrębie budynku przy ul. Wałeckiej 5 nie stwierdzono miejsc gniazdowania i bytowania gołębia *Columba livia forma domestica.*

Niniejsza ekspertyza jest ważna do rozpoczęcia prac termomodernizacyjnych, których rozpoczęcie najwcześniej może nastąpić w 2025 roku.

Z uwagi na okres wykonywania ekspertyzy (nie jest on optymalny pod względem zabezpieczenia interesu środowiskowego) wskazane jest wykonanie jej aktualizacji przed samym przystąpieniem do prac termomodernizacyjnych. Niezbędne jest wykonanie badań na 7-14 dni przed datą rozpoczęcia prac związanych z termomodernizacją w celu stwierdzenia faktycznie gnieżdżących się ptaków. Jeśli rozpoczęcie prac planować się będzie w okresie od marca do 15 października (w okresie lęgowym ptaków), jak zakłada to wstępny harmonogram to konieczne będą kolejne oględziny i obserwacja w obrębie budynku potencjalnych miejsca gniazdowania ptaków.

Inwestor planując prace dociepleniowe na przedmiotowym obiekcie w okresie lęgowym winien mieć na uwadze, że wykonana ekspertyza (bez uzupełnienia, o którym mowa powyżej) nie będzie spełniać przesłanek art. 52 ust. 1 Ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia

2004 roku oraz Ustawy o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie z dnia 13 kwietnia 2007 roku.

Również według Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 roku w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt, w okresie lęgowym zakazane jest, m.in.:

- niszczenie siedlisk lub ostoi będących obszarem rozrodu, wychowu młodych, odpoczynku, migracji lub żerowania,
- niszczenie, usuwanie lub uszkadzanie gniazd,
- umyślne płoszenie lub niepokojenie w miejscach rozrodu lub wychowu młodych.

Wszelkie prace, których konsekwencją będzie usuwanie gniazd lub/i siedlisk ptaków i nietoperzy wymagają zgody Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Szczecinie.

Dlatego też, w przypadku prowadzenia prac budowlanych w okresie lęgowym tj. od 1 marca do 15 października, konieczne jest wykonanie przeglądu ornitologicznego budynku 7-14 dni przed datą rozpoczęcia prac budowlanych (termomodernizacyjnych)! Szczegółowe zalecenia ochronne oraz sposób postępowania Inwestor powinien uzgodnić z ornitologiem, po wykonaniu szczegółowego przeglądu budynku w sezonie lęgowym, bezpośrednio przed rozpoczęciem prac budowlanych!!!

Po przeprowadzeniu rozpoznania terenowego oraz uwzględniając obowiązujące przepisy stwierdzono, że **planowane do wykonania prace budowlane**, polegające na termomodernizacji budynku przy ul. Wałeckiej 5 **mogą zostać przeprowadzone pod następującymi warunkami**:

Zgodnie z Ustawa o ochronie przyrody nie wolno prowadzić prac budowlanych w sezonie lęgowym ptaków, jeżeli mogłoby to zaszkodzić lęgom ptasim. Dlatego też:

1. W przypadku prowadzenia prac w okresach lęgowych tj. od 1 marca do 16 października - nie należy płoszyć ptaków podczas odbywających się lęgów (np. nie ustawiać rusztowań w bezpośredniej odległości od gniazda i nie prowadzić prac bezpośrednio przy zajętych lęgach).
2. W przypadku stwierdzenia wysiadywania jaj lub obecności piskląt nie niszczyć lęgów (np. nie zamykać, nie kratować dostępu do otworów wentylacyjnych lub szczelin i szpar z trwającym lęgiem). Powoduje to „zamurowanie" będących w gnieździe piskląt i śmierć głodową.
3. W przypadku stwierdzenia gniazd ptaków w niezabezpieczonych otworach powinny być one usunięte, a otwory zakratowane, jednak nie wtedy gdy odbywają się lęgi.
4. Inwestor zapewni nadzór ornitologiczny budynku na 7-14 dni przed datą rozpoczęcia prac budowlanych termomodernizacyjnych, w przypadku prowadzenia prac budowlanych w okresie lęgowym tj. od 1 marca do 15 października.

W przypadku stwierdzenia podczas ww. kontroli rzeczywistego zasiedlenia któregoś z potencjalnych siedlisk w niezabezpieczonych otworach, należy przygotować i wdrożyć harmonogram prac dostosowany do biologii gatunku zasiedlającego, umożliwiający dokończenie lęgów. Przykładem może być pozostawienie całej elewacji ze szczeliną zasiedloną przez jerzyki bez prac do czasu opuszczenia przez młode gniazd (możliwe do końca sierpnia, a nawet z początkiem września). Wówczas także konieczne będzie prowadzenie nadzoru ornitologicznego nad realizacją termomodernizacji budynku. Nadzór przyrodniczy powinien również poinstruować pracowników prowadzących remont, z jakimi przypadkami mogą mieć do czynienia w danym obiekcie i jak postępować w razie ich wystąpienia oraz przedstawić uwarunkowania prawne związane z ochroną zwierząt w zakresie prowadzonych prac.

Czynne usuwanie ptaków czy nietoperzy powinno być traktowane jako ostateczność i wymaga każdorazowej konsultacji i zezwolenia Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska. Na podstawie art. 56 ust. 2 pkt 1 ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. ww. organ może wydać zezwolenie na usuwanie z budynków opuszczonych gniazd ptasich także poza okresem, w którym ten zakaz obowiązuje. Jednakże, może je wydać tylko w przypadku braku alternatywnych rozwiązań i jeżeli nie spowoduje to zagrożenia dla populacji chronionych gatunków, a także potrzeba wykonania tych czynności wynika z przyczyn opisanych w art. 51 ust. 2 niniejszej ustawy. W przypadku stwierdzenia konieczności usuwanie ptaków czy nietoperzy lub usuwanie z budynków opuszczonych gniazd ptasich Inwestor, w myśl obowiązującego prawa, będzie zobowiązany do przeprowadzenia kompensacji przyrodniczej w postaci zawieszenia skrzynek dla ptaków oraz nietoperzy. Miejsca powieszenia skrzynek oraz ich ilość i typ powinien być wskazany w zaleceniach kolejnej ekspertyzy. Ewentualne lokalizacje i montaż skrzynek i schronów należy prowadzić pod nadzorem ornitologa. Dla sprawdzenia skuteczności podjętych środków naprawczych i kompensacyjnych, należy prowadzić monitoring ich skutków. Monitoring powinien objąć co najmniej 3-krotną kontrolę zajęcia zamontowanych skrzynek - w pierwszym, trzecim i piątym sezonie po remoncie. Wyniki tego monitoringu mogą wskazać na konieczność dokonania korekty podjętych działań kompensacyjnych.

8. WYKORZYSTANE MATERIAŁY I PUBLIKACJE

Akty prawne:

- Ustawa ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku;
- Ustawa o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie z dnia 13 kwietnia 2007 roku;
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska;
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. prawo budowlane;
- Ustawa o ochronie zwierząt z dnia 21 sierpnia 1997 r.;
- Kodeks karny;
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 roku w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt.

Inne materiały źródłowe:

- Bocheński M., Ciebiera O., Dolata P.T., Jerzak L., Zbyryt A.: Ochrona ptaków w mieście. Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim, 2013;
- Dolata P.T., Kamiński P., Winiecki A., 2005: Kawka Corvus monedula w Polsce - przegląd badań. [w:] Jerzak L., Kavanagh B.P., Tryjanowski P. (red.). Ptaki krukowate Polski [Corvids of Poland]. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań: 65-88;
- Dzięgielewska M. Dzięgielewski K. Zimowe kryjówki borowców wielkich w aglomeracji miejskiej. Nietoperze III, 2002;
- Grzeniewski M., Kowalski M.: Ochrona ptaków gniazdujących w budynkach. Towarzystwo Przyrodnicze „Bocian”,2010;
- http://birdcontrol.net.pl/bird/polski/oferta/sztuczne-gniazda.html,
- http://budkadlajerzyka.pl/
- http://isap.sejm.gov.pl/,
- http://www.bmpankowscy.pl/index.php?go=budka_jerzyk5,
- http://www.mkwpracownia.pl/budki-schronienia-dla-ssakow/budki-dla-nietoperzy/podtynkowy-schrondla-nietoperzy
- http://www.mkwpracownia.pl/budki-schronienia-dla-ssakow/budki-dla-nietoperzy/podtynkowy-schrondla-nietoperzy,
- Kruszewicz A.G.,: „Ptaki Polski”. Multico Oficyna Wydawnicza, 2006;
- Sachanowicz K., Ciechanowski M.: Nietoperze Polski, Multico Oficyna Wydawnicza, 2005;
- Szymon Wójcik, Firma Milvus: Inwentaryzacja jerzyka *Apus apus* na terenie miasta Jaworzno w roku 2010, 2010;

- Tomiałojć L., Stawarczyk T.: Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany, PTPP „pro Natura”, Wrocław, 2003;
- Wylegała P., Jaros R., Dzięciołowski R., Kepel A., Szkudlarek R., Paszkiewicz R. Docieplanie budynków w zgodzie z zasadami przyrody. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, 2009;
- Wylegała P., Jaros R., Dzięciołowski R., Kepel A.: Standardy montowania ukryć dla ptaków i nietoperzy jako element prac docieplenio wych. Poznań, 2008;
- Zyskowski Dawid, Zielińska Dorota: Przewodnik do inwentaryzacji oraz ochrony ptaków i nietoperzy związanych z budynkami, Federacja Zielonych Gaja, Szczecin 2014.